

meckých demokratů. Nasvědčovala by tomu zpráva, že dr. Rosche chce založiti nový německý denník. Akademický senát německé university v Praze upozornil na sebe protestem proti universitnímu zákonu z r. 1920, kterým chce rozvinouti otázku poměru české a německé university v Praze. Nezdá se však, že by akademický senát německé university v Praze popadl vše za správný konec; je to i vidět z toho, že krok něm. akad. senátu vyvolal radost u německých nacionalů a kritické posouzení u »Sozialdemokrata«.

V. Gutwirth.

B. ZAHRANIČNÍ.

Haagský ohlas ve střední Evropě. — Schoberova římská cesta. — Youngův plán v říšském sněmu. — Práce Londýnské konference. — Odstoupení kabinetu Tardieuova. — Pád Primo de Riverův. — Nová fáze ruské revoluce.

Již v průběhu konference haagské bylo patrné, že přes přirozený rozpor zájmů mezi jednotlivými státy středoevropskými a zvláště nástupnými státy rakousko-uherské monarchie, které se měly rozdělit o její passiva, nebylo tu opravdového nepřátelství, nýbrž zřejmá snaha dospěti na podkladě věcného vyrovnání ku zlepšení vzájemného poměru. Maďarská delegace hájila arci pevně své stanovisko, které bylo diametrálně odlišné od stanoviska států malodohodových, jakmile však jednou musila uznati nezbytnost kompensace pohledávek optantských reparačními pohledávkami druhé strany a jakmile se jí naskytlo východisko blahovůlí velkých větitelů, provedla radikální obrat a také v tónu maďarského tisku bylo možno pozorovat nápadné umírnění. Zvláště pokud šlo o Československo netajili se maďarští delegáti svou ochotou k navázání lepších styků a nešetřili ani uznáním přísně právního režimu, v Československé republice uplatňovaného, vůči všem občanům bez rozdílu národnosti i vůči maďarským příslušníkům v otázce pozemkové reformy. S naší strany setkaly se maďarské pokusy o sblížení arci s největší ochotou a ministr Beneš neopomněl také ve svém referátu o haagských výsledcích zdůrazniti dobrou vůli republiky a svou vlastní naději na lepší budoucnost vzájemnosti států středoevropských. Bylo by však škodlivou ilusí zapírat si, že až dosud nepodařilo se najíti nějakou konkrétní základnu vybudování příští středoevropské a zejména československo-maďarské spolupráce ani na poli hospodářském, tím méně na poli politickém. Ba nejsme ještě ani tak daleko, aby se takové jednání mohlo zahájit. Úspěch je zatím celkem negativního rázu, že byly totiž odstraněny ty nejkřiklavější rozpory, odňata látka pro nejtrpčí vzájemné rekriminace. Jest teprve uvolněna cesta, ale bude-li zde dosti odhodlání ji nastoupiti a budou-li splněny předpoklady zdárného postupu, zůstává arci nejisto. Anketa, kterou uspořádal pražský německý list mezi vynikajícími činiteli maďarského života hospodářského a politického, ukázala sice, že je zde velmi příznivá nálada pro pokus o sblížení s Československem, ale že nemá zde jíti prozatím o nic více než o jakési příměří, které by mělo Maďarsku pomoci z nejhorší hospodářské tísně. Na každý způsob stojí však pokus za podniknutí a Československo osvědčilo již častokráte, že je ochotno podati Maďarsku ruku k poctivému smíru. — Pokud jde o Rakousko, bylo jeho postavení v Haagu docela mimořádné obecnou blahovůlí, se kterou se setkávalo bez výjimky u všech účastníků. Nikdo neměl zájmu, aby Rakousku stavěl překážky v cestu, poněvadž na jedné straně bylo známo, že prakticky žádných obnosů ve formě příspěvků na reparace od něho už očekávat nelze, poněvadž po sanační akci v roce 1923 byly všechny závazky tohoto rázu odsunuty na 40 let a tudíž de facto znehodnoceny, na druhé straně pak byl tu vyložený politický zájem všech jeho sousedů, postavití je řádně na nohy, umožnit mu co nejlépe úplně samostatnou a zejména na Německu nezávislou existenci. Jediný stát, který s Rakouskem byl v určitých politických nesnázích v době poválečné, byla fašistická Itálie pro známou nacionalisační akci v jižním Tyrolsku. Ale tyto rozpory, spíše citové a lidové podařilo se zatím uklidniti, takže na konferenci samotné Itálie nerušila již obecného tónu. Mussolini osvědčil zde naopak opět své svrchované státnické umění a svou nezávislost na jakémkoli jiném činiteli, když docela bez přechodu mohl přejíti od dosavadní chladné

reservy přímo k jakési protekční roli vůči Rakousku. Vída, že staré pouto kontrolní a zástavní nebude možno déle udržeti, učinil raději okázalý smír, aby si získal rakouskou vděčnost a přátelství.

Již před Schoberem byla ohlášena návštěva rakouského kancléře v Římě, ale není pochyby, že kdyby k ní bylo došlo před Haagem, byla by měla spíše ráz pokání se strany Rakouska, kdežto takto měla spíše povahu projevu vděčnosti. Naproti tomu dalekosáhlé závěry o politické změně orientace Rakouska jeví se arci neodůvodněnými. Rakousko nemá žádného důvodu vstupovat snad do italské klientely podobně jako to učinilo Maďarsko. Rakousko-italské přátelství je podle všeho, co předcházelo, teprve klíčící semeno a bude zapotřebí ještě mnohé péče, nežli se ukáže, zda z něho něco vyrostě. Ale ten moment sám jest již rozhodující: Rakousko neodmítá sblížení s Itálií, nabídka Mussoliniova jest mu vítána, tedy Rakousko nespolehá již jednostranně na Německo, nevidí v »Anschlusu« celou svoji budoucnost, chce se opravdu rozvíjeti jako stát samostatný na rozhraní politických stér, udržující dobré styky na všechny strany a profitující z cíle výměny statků mezi všemi sousedy. Kancléř Schober sám vyslovil se ve svých římských projevech v tomto smyslu docela zřetelně. Rakousko chce napříště dělati politiku rakouskou, inspirovanou jediné vlastními zájmy a na všechny strany nezávislou. S našeho československého hlediska můžeme s tím býti docela srozuměni. Nic jiného od Rakouska nežádáme a nikdy jsme nežádali, nechceme je zatahovat do žádného užšího spojení, nemáme ani zájmu na vytváření nějakého spolkového státu podunajského. Přejeme si právě jen tolik, aby Rakousko nepěstovalo všenněmectví, aby se chovalo neutrálně a pracovalo poctivě na vybudování normálních, zejména hospodářsky plodných styků středoevropských.

Haagské dohody čekají nyní ještě ratifikaci příslušnými parlamenty. Německá vláda, která je tu arci v prvé řadě interesována, uvedla je před příslušné instance ústavní a obhájila proti novým útokům nacionální oposice. Vůdce radikálního nacionalismu německého, Hugenberg, vystoupil konečně při této příležitosti z přití, v němž si dosud liboval, což se dá odůvodniti naléhavostí věci, svědčí však možná také o tom, jak jeho posice mezi vlastními lidmi stala se chatrná, když musí proti své zvyklosti vstoupiti osobně do boje. Na každý způsob však toto jeho exponování vlastního sebe sama nic nezachránilo. Jestli Hugenberg dovedl v zákulisí uplatniti určité vlivy, ostatně převahou materiálního rázu, nemůže naprosto činiti nárok na intelektuální a mravní vedení jakéhokoliv hnutí. Jeho řeč byla neobyčejně slabým projevem jak řečnický tak obsahově. Nejenže nedovedl uvésti nic nového na podporu svého známého stanoviska, které je za daných okolností dokonale absurdní, nedovedl při duté frázovitosti svého projevu působiti ani přesvědčivě. Všichni ostatní kritikové haagského ujednání i z tábora nacionalistického, zejména vynikající znatel zahraniční politiky profesor Hoetsch, uznali relativní úspěšnost a naprostou nezbytnost takového ujednání v nynějším stadiu mezinárodního vývoje. Co Němce na věci arci nejvíce mrzí jest ta okolnost, že jeho váleční věřitelé domohli se tu definitivního vyřízení svých účtů komercialisací té třetiny platů, která je určena na reparace v užším slova smyslu (zpuštěná území) a převedením ostatních na platy do Ameriky. Německo tedy nemůže nadále již oddávati se naději, že obtížné břemeno válečných náhrad libovolně setřese, může jediné spoléhati, že v souvislosti s ostatními dospěje někdy k rozumnější hospodářské likvidaci celého válečného zadlužení lepším pochopením mezinárodních hospodářských potřeb Amerikou. Zatížení německého hospodářství pro dohlednou dobu platy v průměrné hodnotě dvou miliard marek, tedy 16.000 milionů Kč představuje ovšem ohromný handicap, který Německo bude se musit snažiti vyrovnati zvýšeným úsilím produkčním a vývozním. Tím jsou ohroženi jeho přímí průmysloví konkurenti i jeho dodavatelé, k nimž patří na předním místě také Československo. V určitém smyslu můžeme říci, že budeme také podílíky na německých reparacích a ucítíme tuto souvislost možná hůře, nežli své vlastní přímé příspěvky v tomto směru, které jsou sotva půl procentem platů německých.

Námoňní konference odzbrojovací v Londýně liší se od mezinárodních porad obvyklého typu svým pomalým tempem práce. To není však zaviněno nesnáze, které by se zde byly vyskytly mezi jednotlivými účastníky, nýbrž je dáno přímo povahou jejího úkolu. Již když se delegace na konferenci

vypravovaly, předvíдалo se její trvání na celou řadu měsíců. Jde tu opravdu nejen o určitá dalekosáhlá politická rozhodnutí, nýbrž o ohromně složitý komplex otázek technických a finančních. Není zde naspěch, na druhé straně však negativní anebo neuspokojivý výsledek musil by mít dalekosáhlé a velmi těžko napravitelné následky. V podstatě jde zde o to, aby se Anglosasům umožnilo dosažení jejich parity na celkově nižším niveau nežli je dosavadní, udávané námořní potence britského imperia. Angličani sami o sobě jsou ochotni rozsah svého loďstva dále snížit i bitevní sílu jednotlivých kategorií, potřebují však k tomu, aby jim ostatní námořní mocnosti takové snížení umožnily snížením vlastních loďstev v tomtéž nebo aspoň podobném poměru. Francouzové však ani Japonci nejeví ochoty bez kompensací Angličanům a Američanům vyhovět. Japonci chtějí přitom poněkud zlepšit číselný poměr, který jim byl stanoven na konferenci washingtonské, Francouzové však mají úmysl dosáhnouti dalekosáhlých politických výhod za to, že Anglosasům vyjdou vstříc v jejich nesnázích, které také nejsou jen technického a úzce odborného rázu. Francie zcela správně kalkuluje, že Anglie a Amerika nemohou dospěti k dohodě, která jim zajistí ohromné úspory v rozpočtu a uvolní dosavadní napětí v námořní konkurenci — tedy otevře cestu k lepšímu vzájemnému poměru, neomezí-li ona svoji potřebu válečného loďstva. Ale toto snížení lodního plánu francouzského znamená samo o sobě určité riziko francouzské bezpečnosti, zejména při snaze Itálie zjednat si mocenskou paritu na moři, a úsilí Německa vynahradiť si zlepšením kvality loďstva číselné omezení, uložené mírovou smlouvou. Francouzská politika považuje se tedy za oprávněnou i za takticky schopnou toho vymoci si na konferenci londýnské dalších záruk se strany Anglosasů proti případným útokům na její dnešní mocenské postavení. Žádá především doplnění zatím příliš abstraktního Kelloggova paktu nějakým opatřením praktického rázu, které by súčasťně státy zavazovalo k účinnému vystoupení v případě nějaké mezinárodní poruchy. Od Anglie žádá pak přímo konkrétní záruky proti ohrožení francouzského pobřeží jak na severu, v kanálu k la Manche, tak na jihu v moři Středozemním. Pro postup prací na konferenci je ovšem takovéto zaujetí pevné posice Francií značnou překážkou. Angličani a Američani, podporovaní zde Itálií, přáli by si, aby prostě byl stanoven vzájemný poměr loďstev nějakou kvotou přibližnou té, která byla přijata ve Washingtoně pro lodí bitevní. Zároveň jde jim o to, aby nebezpečná zbraň ponorek, která se dá výtečně zneužítí proti námořnímu obchodu, byla odstraněna. Francouzská delegace ukázala se však v obojím směru velmi tvrdou, takže vyhlídky konference do poslední chvíle zůstávaly nejasné.

Nyní však kabinet Tardieuův ve Francii padl, třeba z důvodů zcela mimo ležících. Ministerský předseda, angažující se tak horlivě v politice zahraniční, zanedbával parlament, který je ve Francii vždycky velmi těžko ovladatelný. Poměry nebyly zde ostatně nikdy méně stabilisovány nežli právě v poslední době, kdy od nemoci Poincaréovy nebylo možno dospěti k řádné stabilisaci poměru mezi jednotlivými frakcemi. Posice Tardieuova byla v podstatě také osobní. Dovedl imponovat četným nezávislým členům sněmovny a tím strhovat na svou stranu často značnou většinu. Jakmile však ochabl v držení otěží, což bylo tím nápadnější, když zdraví počalo mu pod těžkými námahami úřadu vypovídat poslušnost, musila se vratká koalice rozpadnouti. Náhodné hlasování při rozpočtu uspíšilo pak konec kabinetu. Proto také Tardieu nepokoušel se ani o nápravu situace nějakou rekonstrukcí, třebaže pád byl zaviněn pouze ministrem financí. Východisko z krise hledalo se přirozeně u oposice, která kabinet porazila a předseda největší strany levicové, radikálních socialistů, Camile Chautemps, byl pověřen ustavením nové vlády a většiny. Zdá se, že nebyl nepřipraven na ten úkol, který ostatně přinesl jen opakování toho, na čem před čtvrt rokem jiní vůdcové strany ztroskotali. Opatřil si nejprve souhlas klubu sociálně-demokratického s pasivní účastí v koalici a sestavil pak svůj kabinet jako vládu menšinovou výhradně z členů frakcí radikálních a levicových. Střední skupina Loucheurova, která ve vládě Tardieuově byla na krajně levém křídle, ocitla se ve vládě Chautempsově na křídle pravém. Šlo tu o pokus obnovit soustavu radikálně-socialistického »kartelu«, který v roce 1924-26 ovládal situaci. Situace se však od té doby valně změnila. Poincareova perioda zanechala stopy ve smýšlení a sesku-

pení sněmovny, takže menšinová vláda levice nemůže se již zde nadíti ani takové podpory ze středu jako menšinová vláda pravice. Kabinet Chautempsův byl poražen hned v první schůzi sněmovny.

Vojenská diktatura Primo de Rivery, která již delší dobu rapidně pozbývala sil, shroutila se konečně, když jí byla odeprána podpora většiny armádních jednotek. Generál ostatně projevoval vždycky, že nelpí na svém úřadě a že přišel jen, aby uvedl státní správu, která v důsledku šlendriánu a korupce stran byla v rozkladu, do přísného pořádku, načež uvolní opět cestu konstituci. Ve svých skutcích nebyl však zcela důsledný, prodlužoval provisorium a časem jevil i jisté sklony nápodobit přestavbu politického řádu, kterou provedl v Itálii fašismus Mussoliniův. Primovi nedostávalo se však intelektuálních ani morálních schopností jeho italského vzoru. Poměry jsou ostatně v obou zemích značně odlišné. V řídké obydleném a zaostalém Španělsku není možno opráti se o široké vrstvy a vyvolat nějaké mohutné nacionální hnutí. Politický život soustřeďuje se zde na úzké vrstvy inteligence a převahu mají zde tradičně politicky organisované skupiny důstojnické. Generál mohl se tedy udržeti v čele vlády právě jen tak dlouho, dokud měl naprostou důvěru armády. Ale ta počala velmi záhy ochabovat a v posledních letech docházelo velmi často ke vzpourám jednotlivých posádek a zejména sborů dělostřeleckých, které jsou velmi blízké prostředím studentským a universitním. Také král neměl již důvěry, že by Primo de Rivera splnil svoje poslání úplného zajištění normálního chodu veřejného a státního života. Naopak dalším setrváváním diktatury, budící na všech stranách odpor, mohla býti dotčena i dynastie. Proto král dal pokyn generálovi de Riverovi, aby raději včas odstoupil. Když dotazem u velitelů jednotlivých vojenských okrsků de Rivera se přesvědčil, že opravdu nenajde obrany, provedl okamžitě důsledek. Král pověřil zatímně správou vládních záležitostí velitele své vojenské kanceláře a starého osobního odpůrce Riverova generála Berenguera, který prohlásil okamžitě, že považuje za svůj úkol obnoviti a doplniti ústavní svobody. Politické strany, které až dosud byly úplně vysazeny z činnosti, mohou ji zase obnoviti a vůdcové politického života z doby před převratem hlásí se již opět ke slovu.

Rusko překvapuje znovu Evropu již blaseovanou. Zdálo se, že není možno dovědět se z této země již nic nového, kromě hrůz, které sevšedněly. V poslední době shledalo se však, že revoluce vzplála zde znovu vysokým plamenem. Nový diktátor a nástupce Leninův Stalin přistupuje sebevědomě k dokončení stavby socialistické společnosti ruské, která byla vždycky v polemice s Trockisty jeho plánem. Na rozdíl od někdejšího spolupracovníka Lenina Trockého, stál Stalin právě na stanovisku, že revoluce musí v samotném Rusku viděti své pole působnosti a dospěti zde až do konce, nežli může přivoditi světový rozmach bolševictví. Oposice tvrdila, že to není možno, že izolované Rusko bude v kapitalistickém světě udušeno, a že je třeba pokračovati v revoluci v měřítku mezinárodním. Stalin byl podezříván z oportunistu, když nechtěl pokračovat v rozptylování sil za hranicemi. Nyní je však vidět, že to myslel vážně a důsledně. Rusko má se státi v několika letech skutečnou obcí komunistickou, má vytvořiti ohromnou utopii. Až dosud nikdy v takovém měřítku nebyl učiněn pokus o integrální socialismus jako zde. Až dosud omezovali se bolševici na vytváření pouze průmyslového socialismu, ponechávající venkov jeho malokapitalistickým formám hospodaření. Mnozí z nich domnívali se upřímně, že socialisace venkova nemůže vůbec býti z aktuálních úkolů sovětů. Lenin sám měl veliký ohled na stomilionovou masu selského lidu. Nyní Stalin zbavuje se však všech rozpaků a nutí přímo karabáčem sedláky do společného hospodářství, podrobeného týmž formám výroby jako průmyslu. Zakládají se kolektivní hospodářství, právě továrny na výrobu obilí a zemědělských výrobků. Zbývá otázka, je-li tato činnost tak docela dobrovolná a prováděná podle plánu, jak se tvrdí z moskevského ústředí. Podle dosavadního vývoje hospodářské situace zdá se naopak, že bolševici jsou prostě nuceni k tomuto poslednímu kroku, který jest opravdu v logice komunistické revoluční stavby, poněvadž dosavadní nepoměr mezi prací měst a venkova nebylo lze déle udržeti. Průmyslová výroba ve formách státně-socialistického hospodaření byla privilegována a uměle udržována na podkladě bídy širokých mas venkova. Komunistické továrny vyráběly při skvělých podmínkách tak zv. proletariátu draho a špatně, což domácí trh musil absorbovat za každých podmínek. To znamenalo prakticky, že

sedlák byl vykotistován, zemědělská výroba udržována uměle pod cenou, jen aby průmyslu se dařilo. Je přirozeno, že zemědělec za takovýchto podmínek nechtěl dodávat a když se mu rekvisicemi bralo, ani vyrábět. Tím rostl nedostatek v zásobování měst, státní výkupy rok od roku klesaly. Dnes tedy, když se sedlák hospodářsky ničí, provádí se vlastně jen pomsta za jeho pasivní resistenci a hospodářsky dělá se opatření, od něhož si režim slibuje zlepšení situace nebo aspoň, že situace nemůže již být horší. Nyní tedy bude se pracovat i na venkově jako ve městech ve formách socialistického hospodářství a celá otázka je v tom, zda při tom se opravdu podaří zajistiti zásobování měst rudé správy a rudé armády, zda socialistické Rusko bude moci existovat a žít se, když nebude již mít ohromnou masu skutečného zemědělského proletariátu, na jejíž účet by privilegovaná vrstva titulárního proletariátu zajišťovala svůj poměrný blahobyt.

Dr. Rudolf Procházka.

LITERATURA.

LUDWIG ADAMOVICH: GRUNDRISS DES TSCHECHOSLOWAKISCHEN STAATSRECHTES (Základy československého práva státního), nákladem Oesterr. Staatsdruckerei, Vídeň, 1929, str. XVI a 517.

V prvním desetiletí ústavy republiky Československé byla uzákoněna celá řada důležitých zákonů z oboru ústavního práva a též odborné písemnictví jak v českém tak v německém jazyku vykazuje bohatý počet různých spisů; obzvláště byly z rozsáhlého oboru čl. práva ústavního probrány zajímavé otázky speciální v četných monografiích a jednotlivých článcích uveřejněných ve vědeckých časopisech. Oproti tomu není většího výběru soustavných výkladů ústavního práva, ačkoliv by mohl půvab takové úlohy jakož i potřeba praktického života působiti na každého, který se touto materií podrobněji zabývá. Kromě známého díla *Weyrova*, *Soustava čl. práva státního*, jež vyšlo již v druhém vydání (Praha 1924), a *Vavřínkových Základy práva ústavního*, které jsou určeny víceméně pouze pro potřeby studentstva, nebylo dosud vůbec rozsáhlého souborného vyličení čl. práva ústavního, kdežto krátké přehledy byly uveřejněny na různých místech, jak ku př. »Organisace státu a státní moci v Republice Československé« od *Říhy* ve svazku III. *Tobolkové Politiky*, zajímavý článek *Hoetzlův*, *Ústavní listina čl. republiky ve Slovníku národohospodářském, sociálním a politickém* (zvl. otisk, Praha 1928), víc populární stať *Matějkova*, *Ústava čl. republiky z Nových doplňků Ottova slovníku naučného* (zvl. otisk, Praha 1928), informativní články *Weyrovy*, *Das Verfassungsrecht der Tschechoslowakischen Republik* v *Zeitschrift f. öffentl. Recht*, II., str. 1 násl. a *Der tschechoslowakische Staat, seine Entstehung und Verfassung* v *Jahrbuch des öff. Rechts*, XI., str. 351 násl., jakož i zpráva, kterou podal referent o vývoji čl. práva ústavního v posledním svazku *Jahrbuch des öff. Rechts* (XVII., str. 239 násl.) pod titulem »Das tschechoslowakische Verfassungsrecht in den Jahren 1923—1928« (viz k tomu referát dra J. Krejčího v tomto časopisu, II., str. 340 násl.).

K výkladu čl. práva ústavního bylo též z německé strany přispěno některými zajisté cennými pracemi; především *Epsteinovo* soustavné vydání čl. ústavních zákonů, *Studienausgabe der Verfassungsgesetze der Tschechoslowakischen Republik*, Reichenberg 1923 jest znamenitým dílem, s nímž se též dle úsudku vysloveného ze strany české (*Weyr*) nedá porovnatí obdobná práce česká; přes to nebylo dosud — hlavně též pro účely posluchačů německých — podrobnějšího systematického výkladu ústavního práva v jazyku německém. Tuto dlouho již žádanou knihu předložil nyní profesor Ludvík *Adamovich* ve shora uvedeném spisu, ve kterém sestavil ve formě obsáhlé soustavné učebnice výsledky své učitelské činnosti vykonávané pro krátkou dobu na německé universitě pražské; při tom se však *Adamovich* neobmezuje pouze na právo ústavní, nýbrž projednává současně též právo správní, což přes vnitřní podobnost obou látek se nám nezdá býti příliš účelným, poněvadž tím trpí důslednost systematického pořadu.

Celé dílo jest nepochybně zdařilou prací, tím více pozoruhodnou, že autor se s úspěchem pokusil